

הרב מרדכי אליהו

הלכות ביעור ויידוי

- א. פירות או ירקות שהופרשו מהם תרומות ומעשרות, או כאלה שכלל לא הופרשו מהם תרומות ומעשרות חלה לגביהם חובת ביעור המעשר בשנה זו כפי שיתבאר.
- ב. זמן ביעור מעשר הוא עד ערב פסח בשנים רביעית ושביעית למנין השמיטה.¹ ויש חשיבות לעסוק לפני כן בלימוד דינים אלו כיון שהדבר יעורר את הציבור לקיימם.
- ג. מי שקנה בחוה"מ פסח פירות או ירקות וצריך לעשר אותם, חייב לבער את המעשרות לפני יו"ט אחרון של פסח.²
- ד. חובת הביעור היא רק ביחס לפירות טבל ודאי, משום כך לאחר שיפריש מהם תרומות ומעשרות יש לקיים בהם את מצות נתינת המעשר-הראשון כלוי, ואת מעשר-העני לעני. לאחר סיום ההפרשה יש לחלל את המעשר

* כתיבה: הרב עידו אלבה. עריכה ומקורות: הרב אהוד אחיטוב. פורסם לראשונה: התורה והארץ, ה (תש"ס), עמ' 39-43.

1. המועד המדויק של ביעור מעשר נתון במחלוקת ראשונים שיסודה מחלוקת בגירסת המשנה (מעשר שני ה, י). לדעת רש"י (דברים כו"ב ד"ה כי תכלה), רע"ב (משנה מעשר שני שם ד"ה ביום טוב), רש"ס (שם), ספר יראים (השלם סי' רסד ותועפות ראם שם אות ו-ז) המועד הוא ערב יום טוב ראשון של פסח. ואילו לדעת הרמב"ם (פיהמ"ש מע"ש פ"ה מ"ו), המועד הוא עד ערב יום טוב אחרון של פסח, וכן פסק להלכה (מע"ש ונט"ר יא, ג). לבניאור דבריו עי' במהר"י קורקוס (שם), ובכס"מ (שם), פני משה (ירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ה ד"ה עי"ט, ה"ח ד"ה במנחה), גר"א (שנות אליהו שם פ"ה מ"ו בפירוש הקצר), ועי' משנה ראשונה (שם ד"ה ערב יו"ט). משום כך כדי לצאת ידי כל הדעות יש להקדים ולבער כבר בערב פסח באופן שלכל הדעות יהיה ביעור המעשר בתוך הזמן. ועי' חזו"א (דמאי סי' ב ס"ק ז ד"ה נראה) שאין חיוב להמתין עם המעשרות עד ערב הפסח כיון שהעדיפות היתה שיתנו את המעשרות בזמן ההפרשה. ועי' עוד המעשר והתרומה (פרק א בבית האוצר אות פ).
2. כיון שלדעת הרמב"ם (שם) מועד הביעור הוא עד ערב שביעי של פסח, ממילא פירות שהפרישו מהם תרומות ומעשרות בחוה"מ, עדיין הם בכלל חובת ביעור של שנה זו.

הרב מרדכי אליהו

- שני על מטבע אחת השווה לפחות פרוטה ורבע (מטבע של חמש אג') או על מאכל ששוויו כנ"ל,³ ולבער את המטבע לאחר מכן כפי שיתבאר בהמשך (סעי' ו).
- ה. פירות טבל שקיים ספק אם הם שייכים לשנת מעשר-שני או לשנת מעשר-עני יאמר לאחר קריאת שם מעשר-שני: "ואם צריך מעשר עני יהא מעשר עני". את המעשר שני יחלל על המטבע ואת המעשר עני יתן לעניים.⁴
- ו. בפירות שקיים ספק אם הפרישו מהם תרומות ומעשרות יש להפריש מהם תרומות ומעשרות כפי הסדר הרגיל בכל השנה ואין חלה עליהם חובת נתינה וביעור.⁵
- ז. מי שיש בידו מטבע שרגיל לחלל עליה מע"ש או נטע רבעי ואינו רוצה להפסידה יקח מטבע ששוויה מועט (מטבע של חמש או עשר אג') ויאמר: "כל מטבעות המעשר-שני והרבעי שברשותי בתוספת רבע מחוללים על מטבע זו". לאחר מכן יקח את המטבע החדשה ויגערנה באחת מהדרכים הבאות: זריקה לים, שריפה באש, שחיקה שתצא מכלל שימוש,⁶ ואין עדיפות לאחת מדרכי הביעור.⁷ כמו כן יש אפשרות לחלל באופן זה על
3. לפירוט דיני חילול מעשר-שני, עי' אמונת עתיך (מס' 9 עמ' 11).
4. חיוב אמירת תנאי כשיש ספק אם הפירות שייכים לשנת מע"ש שני או לשנת מעשר עני, מובא במשפט כהן (סי' נא אות ב); חזו"א (שביעית סי' ז ס"ק טז ד"ה תפוז"ז); כרם ציון (הלכות פסוקות פרק יט סעי' יד); המעשר והתרומה (פרק ב סעי' ד). חיוב נתינת מעשר עני בספק הוא משום שיש להחמיר בספק ממון עניים לצאת ידי שמים. ראה: חוברת אמונת עתיך (מס' 9 עמ' 11 סעי' ב).
5. כיון שעל פירות דמאי אין חובת ביעור: דמאי (פ"א מ"ב), רמב"ם (מע"ש ונט"ר יא, ח), ועי' מנחת שלמה (א סי' סב אות ב).
6. שו"ע (יו"ד סי' שלא סעי' קלג), טעם הדבר כדי שלא ימצאו אותה וישתמשו בה בטעות כמטבע של חולין.
7. במשנה (מע"ש ה, ו) נאמר: "...והמעשר שני והביכורים מתבערים בכל מקום...". וכתב המאירי (יבמות עג ע"א) שאין להשמיד את הפירות אלא לפדותם ולהעלות את המעות לירושלים, אולם לדעת הרבה מן הראשונים החיוב הוא לבער את הפירות לגמרי: תוס' (יבמות עג ע"א ד"ה וחיבין בביעור), רשב"א (שם ד"ה וחיבין), רמב"ן (שם), ריטב"א

הלכות ביעור ויודוי

- סוכר בשווי הנ"ל,⁸ ולאחר מכן להמיס אותו תחת הברז בכיור.⁹
- ח. יש הסוברים שאין חובת ביעור על פירות מעשר שנתבשלו, משום שלא ניתן לשומרם זמן רב.¹⁰ לעומתם יש הסוברים שהפטור מביעור מעשר חל רק במקרה שאין המעשר עיקר התבשיל כיון שהוא בטל בעיקר התבשיל.¹¹ בימינו שקיימים אמצעים לשמור את המזון המבושל למשך זמן רב, גם לדעות המקילות חל על תבשיל דין ביעור.
- ט. חובת ביעור מעשר חלה גם על יין,¹² וגם לדעת הרמב"ם שיש פטור מביעור מעשר, כוונתו ליין המעורב בתוך התבשיל.¹³
- י. בזמן הזה אין נוהגת מצות ויודוי מעשר,¹⁴ ומכל מקום ראוי לקרוא פרשת ויודוי מעשר זכר למקדש ליד הכותל המערבי.¹⁵

- (שם). וכן פסקו הרמב"ם (מע"ש ונט"ר יא, ח) והשו"ע (סי' שלא סעי' קלג), כשאין לדעתם העדפה האם לאבד במים או לשרוף.
8. לגבי הטעם לחילול על סוכר עי' פסקי הגר"מ אליהו (אמונת עתיך מס' 10 עמ' 12 הע' 4).
9. כפי המבואר לעיל (הע' 7).
10. פשט לשון הרמב"ם (פיהמ"ש מע"ש ה, ו), וכן ביארו דבריו משנה ראשונה (שם ד"ה התבשיל), מהר"י קורקוס (מע"ש ונט"ר ה, ט).
11. ר"ש (משנה מע"ש ה, ו בפ"א א), רע"ב (שם), וכן פירשו בדעת הרמב"ם (מע"ש ונט"ר ה, ט): שו"ת ישועות מלכו (קרית ארבע מעשר שני יא, ט), ערוה"ש (זרעים סי' קלו סעי' ט).
12. בירושלמי (מעשר שני פ"ה ה"ג) נאמר: "...הכל מודין בפת ושמן שהוא צריך לבער, בין ובתבלין שהוא כמבוער...". והקשו חלק מן המפרשים למשנה (מע"ש שם מ"ו), מה מיוחד את היין שיהיה פטור מביעור, ומשום כך פירשו הר"ש (שם פ"ב ב), והמהר"א פולדא (שם), את הירושלמי (שם), שהמדובר ביין שהוא מעורב בתבשיל.
13. כן נקטו בדעת הרמב"ם (מע"ש ונט"ר יא, ט), ישועות מלכו (קרית ארבע מעשר שני יא, ט), ערוה"ש (זרעים סי' קלו סעי' ט). ועי' תוס' אנ"ש (מע"ש שם), מלאכת שלמה (שם). ועי' משפט כהן (סי' נה אות ב), חזו"א (דמאי סי' ב אות ח).
14. הראשונים נחלקו האם מצות ביעור נוהגת גם שלא בפני הבית, דעת הרמב"ם (מע"ש ונט"ר יא, ב) היא שמצוה זו נוהגת גם שלא בפני הבית וכדעתו נקטו הכפתור ופרח (פרק מב), וכך הכריע האדר"ת (אחרית השנים פ"א), ומה שאין בזה"ז חובת ויודוי מעשר נכתב במשפט כהן (סי' נו אות א), ובחזו"א (דמאי סי' ב ס"ק ו), שסיבת הדבר נובעת מכך שאין אנו מקיימים מצות הפרשת תרומות ומעשרות בשלימות. בצירוף דעת הראב"ד (מע"ש ונט"ר יא, ב) הסובר שכל דין היודוי הוא רק בפני הבית. ועי' המעשר והתרומה (פ"א סעי' עב, ציונים קסב, קסג).
15. כך הנהיג האדר"ת בירושלים, שיש להשתדל לומר את ויודוי המעשר ליד הכותל (אחרית השנים פ"ד ה"ד, פ"ה אות לב), משום שאף שדעת הרמב"ם שאם התודה בכל מקום

הרב מרדכי אליהו

- יא. ביום שביעי של פסח לפני מנחה או אחרי מנחה (כשיש ריבוי עם),¹⁶ יש לקרוא בציבור מתוך חומש ולא מספר תורה,¹⁷ את הפסוקים בפרשת כי תבוא (דברים כו, יב-טו) העוסקים בוידוי-מעשר.
- יב. מי שלא ביער את מעשרותיו בזמן אין הדבר אוסר את הפירות באכילה.¹⁸
- יג. ומצוה מן המובחר שכל אחד יאמר את פסוקי הוידי (דברים כו, יג-טו).¹⁹
- לאחר אמירת הפסוקים יש אומרים משנה זו:

השקיפה ממעון קדשך מן השמים — עשינו מה שגזרת עלינו, אף

יצא מכל מקום גם מלשונו בהלכה (מע"ש ונט"ר יא, ו) משמע שלכתחילה צריך להתודות במקדש, שר"ע (ור"ד סי' שלא סעי' קמ) וכך נקט במעשר והתרומה (פרק א סעי' סו), מה עוד שדעת הראב"ד (שם ה"ד בהשגה) שזה לעיכובא. ועי' מוהר"י קורקוס (שם ה"ד ד"ה ובין בפני).

16. בשיטה זו הלכו כל הנוקטים כדעת הרמב"ם שהביעור עצמו הוא עד יו"ט אחרון של פסח, כמבואר לעיל (הע' 1). בנוסף לכך גם חלק מן המפרשים שנקטו שהמצוה לבער היא לא יאוחר מערב פסח, מכל מקום הידוי הנאמר לאור הביעור נאמר רק ביו"ט אחרון כדי שיהיה לו מה לאכול ברגל, כן פירש הרע"ב (מע"ש פ"ה מ"י ד"ה ביו"ט), ודייקו כן מלשון הירושלמי (מע"ש פ"ה ה"ג): "ויתודה ביו"ט ראשון!!", עי' רש"ס (הובא במלאכת שלמה שם פ"ה מ"ו ד"ה ערב), ועי' גר"א בשנו"א (פ"ה מ"י) שדחה שיטה זו שאם חייב לבער כבר בערב פסח כיצד יכול לשער לעצמו מזון לכל ימות הרגל הרי החיוב הוא לאבדו מן העולם. ביראים (סי' רסד), וכן המשנ"ר (פ"ה מ"ו ד"ה ערב יו"ט), נקטו למעשה שהידידי היה ביום טוב הראשון של פסח. ועי' בתועפות רא"ם (שם).

17. לחוש לדעת הירושלמי שכל קריאה בס"ת מחוייבת בברכה, ואם יברך בזמן שאין חיוב הוי חשש ברכה לבטלה שר"ת משיב דבר (ח"א סי' טז). ועי' אחרית השנים (פרק ה' אות לב), המעשר והתרומה (פרק א סעי' סו ובציונים שם אות קמו).

18. אף שבהגיע מועד ביעור המעשר יש לבער את המעשרות מביתו, משנה (מע"ש פ"ה מ"ו-ז), רמב"ם (פיהמ"ש שם, והל' מע"ש ונט"ר יא, ה), מכל מקום אם לא ביער אף שביטל בכך מצות עשה של "בל תאחר", אין הפירות נהפכים בכך לאיסורי הנאה, חזו"א (דמאי סי' ב ס"ק ז ד"ה ונראה שאם עבר) עפ"י ר"ה (ה ע"ב), ובתוס' (שם ד"ה מה מעשר). ועי' שעה"מ (מאכלות אסורות י, טז), אחרית השנים (קונטרס דבר אליהו ס"ק כו-לא), תורת הארץ (פ"ג אות נד), כרם ציון השלם (אוצר התרומות — הלכות פסוקות פרק מג סעיף ט).

19. רמב"ם (מע"ש ונט"ר יא, ה), לבוש וש"ד (ור"ד סי' שלא ס"ק קסא), עשר תעשר (הלכה רצא), ועי' משפט כהן (סי' נו אות ג ברכת המצוה ודיני קריאתה ס"ק א).

הלכות ביעור ויודוי

אתה עשה מה שהבטחתנו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל — בבנים ובבנות, ואת האדמה אשר נתת לנו — בטל ומטר ובולדות בהמה, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש — כדי שתיתן טעם טוב בפירות ומעשר שני ה, יג).

ולאחר הויודוי מוסיפים תפילה זו:

יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, כשם שזכינו לקיים מצוות ביעור מעשר ויודוי מעשר, כן יזכנו הקב"ה לקיים מצוות הפרשת תרומות ומעשרות מהתורה, וכן מצוות ביעור מעשר מן התורה, בביאת גואל צדק ובבנין בית המקדש במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.